

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Anglistiky

Bakalářská práce

Návrat k přírodě v díle Ernesta Thompsona Setona Dva divoši
The Return to Nature in the Work of Ernest Thompson Seton The
Two Little Savages

Autor práce: Michal Štrobl

Ročník: III.

Studijní obor: Český a Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

2018

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské - diplomové - rigorózní - disertační práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 28. 6. 2018

Podpis studenta

Abstrakt

Tato práce zkoumá téma návratu k přírodě v díle Ernesta Thompsona Setona *Dva divoši- The Two Little Savages*, vydaném v roce 1904, s přihlédnutím k dalšímu autorovu dílu, *The Boy Scouts of America*, z roku 1910. Část práce je věnována popisu Setonových životních zkušeností. V práci jsou dále analyzovány kulturní a historické činitele ovlivňující soudobou společnost s ohledem na pobyt v přírodě a téma přechodových rituálů. Práce dále analyzuje přírodní témata a rituály v rámci *Dvou divochů* a porovnává dvě soudobé volnočasové pedagogické koncepce – skauting a woodcraft.

Abstract

This thesis is concerned with the return to nature as the main theme of Ernest Thompson Seton's *Two Little Savages*, published in 1904. Another author's work, *The Boy Scouts of America*, published in 1910, is also considered. The first part of the thesis is devoted to the description of Seton's life experience. Other chapters describe the cultural and historical factors affecting the contemporary society. They also deal with the life in nature and the Rites of Passage. The analysis draws on natural topics and rites in *The Two Little Savages*, and it also compares two free-time pedagogical concepts – Scouting and Woodcraft.

Obsah

Úvod	7
1 Životní zkušenosti E. T. Setona	8
1.1 Raná léta	8
1.2 Počátky malířské tvorby a první dlouhodobé pobyty v přírodě.....	8
1.3 Pobyt v Novém Mexiku a první spisovatelské úspěchy	9
1.4 Etablování woodcraftu a skautingu.....	9
1.5 Konec působení ve skautské organizaci, následný život a poslední léta	10
2 Témata návratu k přírodě ve společnosti na americkém kontinentě v druhé polovině 19. a v první polovině 20. století a krize společenských hodnot.....	12
2.1 Kulturně historické činitele.....	12
2.2 Pedagogické činitele	13
2.3 Krize tradičních křesťanských hodnot společnosti	14
3 Přechodové rituály.....	15
3.1 Problematika posvátného a profánního světa, význam přechodových rituálů.....	15
3.2 Definice přechodového rituálu dle A. van Gennepa.....	15
4 Vlastní analýza díla Dva divoši.....	17
4.1 Kompozice díla	17
4.2 Význam příběhu a jeho symbolického rámce	17
4.2.1 Náboženské hledisko - otázka křesťanské víry	17
4.2.2 Psychologicko-pedagogická rovina zrání a prožívání v konkrétních typech sociálního prostředí	19
4.2.3 Yanovo prožívání v domácím a školním prostředí a jeho dopady na zrání osobnosti	20
4.3 Yanovo prožívání v prostředí „Nového domova“ a jeho dopady	21
4.4 Úloha přírody v rámci díla skrze rámec woodcrafterských zásad	22
5 Analýza přechodových rituálů v díle Dva divoši	27
5.1 Rituály sangerskýchobyvatel a rituály indiánské.....	27

5.2	Osobnostní zrání hlavních hrdinů <i>Dvou divochů</i>	28
6	Woodcraft a skauting	29
6.1	Historický kontext vzniku skautingu	29
7	Porovnání výchovně-pedagogických koncepcí E. T. Setona a R. B. Powella	31
7.1	Setonův přístup	31
7.1.1	Setonova osobnost	31
7.1.2	Základní prvky woodcraftu	31
7.1.3	Vztah k vojenství.....	32
7.1.4	Řízení kolektivu.....	32
7.1.5	Vztah ke skautingu	33
7.2	Powellův přístup	33
7.2.1	Osobnost R. B. Powella.....	33
7.2.2	Základní prvky skautingu	34
7.2.3	Vztah k vojenství.....	35
7.2.4	Řízení kolektivu.....	35
7.2.5	Vztah k woodcraftu	35
7.3	Český skauting jako ojedinělá syntéza Setonova a Powellova přístupu.....	36
	Závěr.....	37
	Summary.....	39
	Bibliografie.....	42

Úvod

V této práci se pokusím najít a analyzovat prvky spojené s návratem k přírodě v díle Ernesta Thompsona Setona *Dva Divoši*. Dílo samotné se pokusím interpretovat ve dvou rovinách, literárně-společenské a pedagogické, přičemž jakožto informační podklad použiji i další autorova díla, např. *Boy Scouts of America*. Celá práce je rozdělena na praktickou a teoretickou část.

Úvodní kapitoly teoretické části se budou zabývat životem a osobními zkušenostmi Ernesta Thompsona Setona. Seton bude charakterizován jako autor řady publikací s přírodní tematikou, profesionální lovec divoké zvěře, a také úspěšný pedagogický činovník, který vynalezl osobitý výchovný systém – woodcraft. Pro tuto část práce použiji životopisné údaje z díla Davida L. Witta *Ernest Thompson Seton, The Life and Legacy of an Artist and Conservationist*, i z dalších informačních zdrojů. V této části práce se budu rovněž zabývat kulturně-historickým kontextem v rámci americké společnosti přelomu 19. století. Samostatná podkapitola bude věnována krizi morálních a křesťanských společenských hodnot na pozadí rozvíjející se vědecko-technické revoluce. Zde zejména zdůrazním krizi tradičních křesťanských hodnot v kontrastu s průmyslovou revolucí a nové pedagogické činitele, které zásadní měrou ovlivňují celkové vnímání světa. Teoretická část bude uzavřena kapitolou o přechodových rituálech dle Arthura van Gennepa.

Praktická část bude věnována vlastní analýze díla *Dva Divoši*. Akcentuji zde dvě možnosti vnímání tohoto díla jako chlapeckého dobrodružného románu a zároveň praktické ilustrované příručky. Na konkrétních příkladech z díla demonstřuji pozitivní vliv školního, rodinného a přírodního prostředí na prožívání a osobnostní zrání hlavních hrdinů knihy. Zmiňuji zde také vliv křesťanské morálky, autorovo pojetí této otázky, a také negativní působení křesťanského dogmatismu. Své výstupy porovnávám se základními principy a zásadami Setonova woodcraftu.

Samostatná kapitola praktické části se věnuje analýze přechodových rituálů a jejich důležitosti v rámci Setonova díla jako takového. V dalších kapitolách praktické části se také věnuji srovnání pedagogických přístupů dvou soudobých osobností z oblasti volnočasové výchovy mládeže: přístupu E. T. Setona jako zakladatele woodcraftu a přístupu Roberta Baden-Powella jako zakladatele skautingu. U obou těchto pedagogů analyzuji vzájemné shody a protiklady, jako ilustrativní příklad zde užívám prolnutí obou myšlenek v rámci koncepcie českého skautingu.

1 Životní zkušenosti E. T. Setona

1.1 Raná léta

Ernest Thompson Seton se narodil v Království Velké Británie a Severního Irska v srpnu roku 1860 jako dítě skotsko-anglického páru. Rodiče s Ernestem šest let po jeho narození emigrují do Kanady z důvodu jejich politické orientace. Ernest v Kanadě tráví většinu mládí. Otec, ač původně majitel několika obchodních lodí, není schopen čelit nově přicházejícím podmínkám kanadského podnikatelského prostředí, postupně přichází o veškeré finance a stává se obyčejným účetním. Špatný vztah k tyranskému otci a snaha co možná nejvíce se vyhnout společným chvílím tráveným s otcem mladého Setona motivuje k útěkům do přírody, kde studuje a stopuje lesní zvěř a poznává dosud jím neobjevené zákonitosti přírody (E. T. Seton Institute, 2018).

1.2 Počátky malířské tvorby a první dlouhodobé pobyty v přírodě

Jako další životní působiště na přání otce volí E. T. Seton Londýn a studium na Královské akademii umění. Ač Ernest prožívá chvíle úspěchu, získá stipendium pro studium malby na Královské londýnské akademii a v Torontu dokonce vyhrává zlatou medaili za dosavadní malířskou tvorbu, vztah s otcem upadá do silné krize. Zvláště v situaci, kdy je mladému Setonovi otcem vystaven účet za veškeré výdaje na dítě v dětství. Seton se sice vrací z Londýna do Toronta kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu, avšak záhy, v reakci na vystavený účet, přerušuje s otcem veškeré styky a opouští definitivně dům rodičů. Díky přivýdělků z ilustrování vánočních pohlednic Seton získává finance a odcestuje na farmu svých dvou starších bratrův kanadské Manitobě. Zde, veden otcem svého přítele Wiliama Brodieho, podniká cesty do okolních mokřin a je mu doporučeno vést si deník, ve kterém má zachytit jakýkoli zajímavý detail z putování. Seton je v době pobytu na farmě považován místními usedlíky za líného podivína, neboť se namísto práce na polnostech věnuje ornitologickým pozorováním a získávání nejrůznějších vzorků přírodnin. Tento pobyt je pro formování jeho následující kariéry důležitou životní etapou. Seton má v rámci výprav do okolí využít možnost setkat se s indiánem Časkou, který mu přiblíží život indiánských etnik (E. T. Seton Institute, 2018).

Během prozkoumávání přírody Seton rovněž udržuje kontakt se Smithsonianým institutem v rámci biologického výzkumu ve Spojených státech amerických, přičemž této instituci poskytuje cenné vzorky přírodnin. V roce 1883 Seton navštěvuje poprvé Spojené státy americké. Setkává se zde s předními biology, malíři a spisovateli, přičemž navazuje kontakt na

příklad s Frankem Champmanem, Wiliamem Hornodayem a Theodorem Rooseveltem. Zároveň se Seton stává ilustrátorem tzv. *Slovníku století* a podepisuje kontrakt na vytvoření tisícovky ilustrací určených pro toto dílo. V roce 1890 další studia zavedou Setona na pařížskou Académie de Julian (E. T. Seton Institute, 2018).

Do povědomí veřejnosti se jako malíř dostává Seton vystavením svého obrazu *Spící vlk* v Paříži. Toto plátno slaví úspěch u soudobé kritiky, o rok později na Zemské výstavě v Kanadě. Seton však šokuje svým dalším dílem – obrazem *Triumf vlků*, později přejmenovaným na *Marné čekání*. Plátno vyobrazuje smečku vlků trhající lidské ostatky, čímž chtěl Seton poukázat na jasnou převahu přírody nad člověkem, pokud si ji člověk hodlá podrobit. Dílo je inspirováno skutečnou událostí a Seton je dokonce vyšetřován policií jako podezřelý z vraždy. Nicméně i přesto je mu udělen titul *Official Naturalist to the Government of Manitoba* (Witt, 2010, s. 68–70).

1.3 Pobyť v Novém Mexiku a první spisovatelské úspěchy

Dalším milníkem v životě Ernesta Thompsona Setona je jeho pobyt v Novém Mexiku. Seton je znechucen některými kritikami své tvorby a nechá se najmout jako lovec vlků na currumpawských pláních. Zprvu je Seton ostatními lovci a obyvateli Caberry vnímán jako podivín. Navzdory tamějším zvyklostem se odívá do šatů potřísněných krví z předchozích lovů a užívá netradičních loveckých technik k chycení a usmrcení vlků, jako je například kladení originálních loveckých pastí. Svou reputaci však Seton v očích místních lovců záhy napravuje a lovecké úspěchy dokládá několika mrtvými těly vlků. Na svých, často osamělých, loveckých výpravách se také setkává s králem vlků – Lobem, majestátním a v okolí legendami opředeným vlkem. V reakci na tuto skutečnost píše první povídku „Lobo“, která je otištěna v newyorském periodiku *Scribner's* a je téměř záhy doprovázena pozitivním čtenářským ohlasem. V letech 1894 – 1900 tak Seton, ovlivněn úspěchem u čtenářů, tvoří další desítky povídek. Po svých loveckých zkušenostech začíná také formulovat první stanoviska filosofie woodcraftu. (Witt, 2010, s. 68–70).

1.4 Etablování woodcraftu a skautingu

V roce 1902 se na pozemcích Setonovy usedlosti v Connecticutu pohybuje skupina mladých výtržníků. Seton se pokusí využít příležitosti formovat tyto chlapce a motivuje je k založení chlapeckého spolku – kmene, kde chlapcům vštěpuje základy dovedností, jako jsou pobyt a chování v přírodě v souladu s myšlenkami woodcraftu, jinými slovy lesní moudrosti, a zakládá tedy předchůdce pozdější mládežnické organizace. V témže roce vychází v magazínu

Ladies Home Journal první Setonovy články o zálesáckých činnostech a myšlenkách woodcraftu, které odstartují postupný vznik lokálních jednotek woodcrafterského hnutí.

V roce 1905 se Seton setkává s Robertem Baden-Powellem, který připravoval v Anglii podklady pro vznik mládežnické organizace založené na jím vytvořeném výchovném systému – skautingu. Setonovi se myšlenky Baden-Powella a jeho výcviku chlapců v přírodě zdají velmi blízké, přičemž schvaluje, aby Baden-Powell využil texty jedné z jeho woodcrafterských publikací *Birch Bark Roll* pro svou příručku *Scouting For Boys*. Původní Setonova představa o podobnosti jeho myšlenek s myšlenkami Baden-Powella se však mění a Seton je z Baden-Powellova pojetí nakonec velice rozčarován pro odlišnosti, zejména pak pro Baden-Powellovu tendenci inklinovat k militarismu. I přesto se Seton nakonec stává jedním ze zakladatelů americké skautské organizace a získává přezdívky Náčelník a Černý vlk. (E. T. Seton Institute, 2018).

Seton není prvním autorem, který pro svá díla využívá koncepce pobytu a přežití v přírodě a filozofickou orientaci směrem k přírodě. V Setonově tvorbě je znatelný vliv jeho předchůdců – transcendentalistů, kdy se Seton inspiroje tématem osobní svobody. Člověk je v jeho dílech zobrazen jako dobrovolně jednající a konající jedinec, který je schopen dobrovolného etického chování a je ceněn pro svou individualitu. Pro Setona mají zásadní význam přírodní rituály, hraničící s mystickou zkušeností (Holá, Ondryášová, 1997, s. 160). Samotný pobyt v přírodě je mimo jiné inspirován i dílem H. D. Thoreaua *Walden aneb Život v lesích*, v němž příroda slouží jako prostředek k nalezení vlastní identity, podobně jako u Setonových hlavních hrdinů ve *Dvou Divoších* (Thoreau, 1997, s. 2–305).

Jak Thoreau, tak Seton čtenářům dokazují, že přírodní řád může být člověku daleko bližší, než řád společenský. Na koncepci přežití v přírodě se zásadně již před Setonovým působením významně podílel pozdější známý americký skautský činovník Dan Beard, který zároveň uplatnil tyto myšlenky při výchově mládeže ve skautském hnutí. Avšak Seton jakožto první autor systematizoval myšlenky Woodcraftu, zavedl jeho principy a symboly (E. T. Seton Institute, 2018). Důvody k práci s mládeží a svou snahu objasňuje Seton v předmluvě k *Boy Scouts of America* takto: „*To combat the system that has turned such a large proportion of our robust, manly, self-reliant boyhood into a lot of flat-chested cigarette-smokers, with shaky nerves and doubtful vitality, I began the Woodcraft movement in America*“ (Seton, 1910, s. 12).

1.5 Konec působení ve skautské organizaci, následný život a poslední léta

První světová válka znamenala určitý zlom v tehdejší americké skautské organizaci. Seton z pozice náčelníka této organizace čelil jiným názorovým proudům, které se neshodovaly

zejména s jeho antimilitaristickými tendencemi a nejvíce vyvrcholily v období průběhu První světové války. Z pozice náčelníka tak odchází a je nahrazen ambicióznějšími funkcionáři. Nadále se věnuje tvorbě vlastních literárních a ilustrativních děl a zakládá vlastní výchovnou organizaci Woodcraft League Of America, kde působí jako hlavní organizátor kurzů pro vůdce. Ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století rovněž podniká přednáškové turné po americkém kontinentě a Evropě, kde, v reakci na jeho přednášky, vznikají lokální woodcrafterské organizace, přičemž k největším patří ty ve Francii, Velké Británii a Československu. Ernest Thompson Seton umírá v roce 1946 ve městě Santa Fe (E. T. Seton institute, 2018).

2 Témata návratu k přírodě ve společnosti na americkém kontinentě v druhé polovině 19. a v první polovině 20. století a krize společenských hodnot

2.1 Kulturně historické činitele

Americká společnost na konci devatenáctého a počátkem dvacátého století zažívá opětovný zájem o objevování přírody a rekreaci v ní. Postupná kolonizace amerického kontinentu vede k objevování dosud nepopsaných přírodních památek. Jako průkopnické v tomto směru lze označit objevitelské expedice s cílem mapovat nové lokality, jako například expedice Lewise a Clarka v oblasti dnešní Manitoby a několik výprav Jima Bridgera. První geologická expedice za účelem mapování a sběru vzorků přírodnin z do té doby nezkoumané lokality byla provedena roku 1871 do oblasti Yellowstonského regionu kolektivem Ferdinanda V. Haydena, který se později stal iniciátorem založení Yellowstonského národního parku. Jako národní přírodní památka byla tato lokalita vyhlášena již v březnu roku 1872 (Yellowstone National Park, 2018). Ochrana přírody je středem zájmu i pro amerického prezidenta Franklina Delano Roosevelta, který byl znám jako náruživý příznivec turismu a táboření. Roku 1891 vydává Zákon na ochranu lesa, kterým mění 69 milionů hektarů užitkové půdy na chráněné oblasti. Rovněž dává popud k vytvoření soustavy národních přírodních památníků, přičemž jedním z nich je i Grand Canyon (Tindall, 1996, s. 774).

Mezi další podstatné činitele, které ovlivňují společnost ve smyslu propagace pobytu v přírodě, patří křesťanská organizace Y. M. C. A., jejíž americká odnož vzniká roku 1851 v Bostonu, a roku 1856 zahajuje činnost její mládežnická odnož na universitě v tennesijském Lebanonu. Tato organizace systematicky zajišťuje pro své členy možnost rekreace v přírodě při společném táboření.

Rovněž nelze opomenout vliv celé řady dalších faktorů spojených s novými možnostmi objevování přírody a zprostředkováním těchto zážitků soudobé společnosti. Jedná se například o propuknutí zlaté horečky v Kalifornii roku 1848 (Tindall, 1996, s. 470), rozvoj a vznik nových vědeckých institucí, jako například založení Smithsonova institutu v roce 1855 (Smithsonian Institution Archives, 2014), či válečné konflikty, ve kterých docházelo k dlouhodobým střetům civilizací (střety indiánů a Američanů v Americké občanské válce a ve Válce o nezávislost) (Tindall, 1996, s. 150–276) a které sloužily jako literární náměty četným tvůrcům (James Fenimore Cooper a další) (Kožešník a kol., 1980, s. 352). Z literárních směrů je v kontextu této práce nutno zmínit rozvoj animální fikce, směru užívajícího antropomorfismus

(Kožešník a kol., 1980, s. 99), jehož představiteli jsou například E. T. Seton (E. T. Seton institute, 2018) a Jack London (Kožešník a kol, 1980, s. 384).

2.2 Pedagogické činitele

S postupující a zvyšující se tendencí společnosti trávit čas v přírodě souběžně vznikají nové pedagogické směry, které sehrávají důležitou roli při působení na výchovu nových generací společnosti. Nezanedbatelný je vliv směrů, které vycházejí z myšlenek a děl osvíceneckých myslitelů, jako jsou John Locke či Jean Jacques Rousseau. Je znovu přehodnocena podstata Rousseauova díla *Emil, čili o výchově* a vybrané teze jsou implementovány jako jedny z konstitutivních prvků nových pedagogických směrů. Tyto pedagogické směry vycházejí ze snahy vyjít vstříc lidské přirozenosti a vývoji lidského jedince v přirozeném prostředí – tedy v přírodě (Kasper, Kasperová, 2008, s. 38–67). Proponentem těchto myšlenek na pedagogickém poli se stává pedagožka Ellen Keyová.

„Princip přirozené výchovy respektující individuální specifika a osobitý vývoj každého dítěte zazněl velmi nahlas ve spise Švédky Ellen Keyové (1849 - 1926) Století dítěte, který vyšel v symbolickém roce 1900 a byl velmi brzy přeložen do mnoha Evropských jazyků. Dle Keyové má být výchova přirozená a svobodná. Co si pod tímto pojmem Keyová představovala? Keyová v rousseauovském duchu vyzývá, aby vychovatel nechal jednat samu přirozenost dítěte a nevměšoval se do jeho vývoje, který má pouze podporovat a přitom vytvářet dítěti nejlepší situace a podmínky k rozvoji. Výchova znamená dbát toho, aby okolnosti výchovy podporovaly práci „přírody.“ Vychovatel má dát dětem svobodu, nevnucovat jim zvyky a zákonitosti života dospělých. Má naopak respektovat dětství a specifika tohoto období“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 58).

Nové výchovné a pedagogické směry si kladou za cíl přehodnotit celkový postoj k výchově mládeže v tom smyslu, že prosazují výchovu lidského jedince jakožto tvora s individuálními potřebami a právy, a odsuzují tak doposud užívané metody tradiční školy (Kasper, Kasperová, 2008, s. 59). Rovněž se tyto nové pedagogické tendence formují v podobě vzniku výchovných mládežnických organizací, které si kladou za úkol aktivně vychovávat a formovat mladé generace společnosti mimo oficiální školní instituce. Tyto organizace, v průběhu svého konstituování, často využívají vlastní výchovně-filosofické směry, vycházející z kulturního dědictví civilizací žijících převážně v přírodě a orientujících se na těsné sepětí s přírodním prostředím.

2.3 Krize tradičních křesťanských hodnot společnosti

Tradiční hodnoty církve, křesťanského náboženství a společenských konvencí jsou u některých anglosaských autorů na přelomu devatenáctého a dvacátého století zpochybňovány ve prospěch lidského rozumu a víry v lidské schopnosti. Rozsáhlou světovou teologickou i filozofickou debatu rozpoutává dílem *O původu druhů* Charles Darwin v roce 1859. Evoluční teorie obsažená v tomto díle sice nezískala podporu hlavního proudu tehdejších respektovaných vědců, nicméně jí rozvířená debata nastolila nové otázky a spory s křesťanskými církvemi ohledně doposud přetrvávajících církevních dogmat (Maurois, 1993, s. 416). Protestantské církve nadále většinou zachovávají velice přísnou interpretaci Bible a mnohdy prosazují tvrdý asketický způsob života.

Na bouřlivou atmosféru přelomu století reaguje katolická církev. Papež Lev XIII. vydává encykliku *Rerum novarum*, kde církev zaujímá oficiální stanoviska k sociálním tématům. Odmítá vykořisťování dělníků a nelidské pracovní podmínky a zároveň podporuje budování odborových svazů a dělnických hnutí (Martinková a kol., 1996, s. 3–27). Pius X., který je zvolen papežem roku 1903, pokračuje v práci předchůdců, což znamená, mimo jiné, otevřený antagonismus a boj proti modernismu v církvi. Sám papež odsoudil modernismus jakožto herezi v encyklice *Pascendi Dominici gregis* v dekretu *Lamentabilisane exitu*, který obsahuje 65 tezí modernistických výroků ze spisů modernisticky smýšlejících katolických autorů považovaných za příklady hereze (Smolík, 1911, s. 1–420).

3 Přechodové rituály

Problematikou definice rituálu se zabývají antropologové a etnografové už od vzniku jejich vědních oborů a fakticky dodnes nepanuje obecná shoda vědecké veřejnosti ohledně jednotné definice. Pro tuto práci využijeme definici z publikace *Dějiny antropologie: „Symbolicky a normativně standardizovaný způsob chování a soubor obřadných činností, jehož prostřednictvím příslušníci určité skupiny udržují a upevňují hodnoty a normy své kultury. V tradičních společnostech se obvykle jednalo o magickou nebo náboženskou aktivitu“* (Soukup, 2004, s. 642).

3.1 Problematika posvátného a profánního světa, význam přechodových rituálů

Dle díla Arthura van Gennepa *Přechodové rituály* platí pravidlo, že čím více je dané etnikum civilizováno, tím menší je společenská stratifikace. U vyspělých lidských společností tak lze sledovat pouze rozdíl mezi profánním, tedy laickým, a náboženským světem. V rámci společenské stratifikace pak každá taková kategorie má ještě své vlastní členění na různé podskupiny, např. šlechta se základně může rozdělovat na šlechtu vysokou a venkovskou (Van Gennep, 1996, s. 12).

Pakliže se lidský jedinec snaží přejít od jedné kategorie k druhé fakticky vstupuje do jiného světa: „*Má-li člověk přejít z jedné takové kategorie do jiné, chce-li se například rolník stát dělníkem nebo zednický přidavač zedníkem, musí splnit určité podmínky, které však mají společné to, že jejich základ je ekonomický nebo intelektuální. Zato má-li se laik stát knězem nebo naopak, musí provést obřady, to znamená úkony zvláštního rázu, související s určitou mentální orientací - profánní svět a posvátný svět jsou navzájem neslučitelné, a to do té míry, že přechod z jednoho do druhého není možný bez nějaké přechodné doby*“ (Van Gennep, 1996, s. 11–12).

Pojem posvátna je ovšem dvojaký, neboť posvátnost sama o sobě není absolutní hodnotou, nýbrž je hodnotou označující vzájemné situace. Vstup do posvátného světa člověk tedy může absolvovat vždy, pokud opustí své domácí prostředí a přejde do prostředí jiného (Van Gennep, 1996, s. 20).

3.2 Definice přechodového rituálu dle A. van Gennepa

Arthur van Gennep byl francouzským etnologem, který se systematicky zabýval problematikou přechodových rituálů. Přechodový rituál Gennep vnímá jako projev kontaktu

dvou světů – profánního a posvátného - a při tomto kontaktu zároveň dochází k přechodu od jednoho tohoto světa k druhému: „Život jednotlivce bez ohledu na typ společnosti spočívá v postupném přecházení od jednoho věku k dalšímu a od jednoho zaměstnání k jinému. Tam, kde jsou věkové kategorie i zaměstnání oddělené, provázejí tento přechod zvláštní úkony, které například u našich řemesel představuje učednictví a které u polocivilizovaných národů spočívají v obřadech, neboť žádné jednání u nich není zcela nezávislé na posvátnu. Každá změna jedince tam znamená akci a reakci profánního a posvátného, akci a reakci, které se musejí řídit určitými předpisy a na které je potřeba dohlížet, aby v obecné společnosti nedošlo k potížím a aby nedoznala škodu“.

Genep ve svém díle *Přechodové rituály* klasifikuje rituály dle následující tabulky:

Animistické rituály

Rituály sympatetické	Rituály kontaktní
Rituály pozitivní	Rituály negativní
Rituály přímé	Rituály nepřímé

Dynamistické rituály

(Van Genep, 1996, s. 18)

Prostředky k dosažení cíle, tedy přechodu, jsou si vždy alespoň minimálně podobné, neboť poukazují na faktum, že člověk již urazil několikero životních etap. Proto jsou si rituály mnohdy velice podobné (Van Genep, 1996, s. 13).

Dalším možným dělením rituálů jsou rituály pozitivní a negativní. Z podstaty rituálů samotných se jedná o princip chtění a princip nechtění, nazývaný též jako „Tabu“ (Van Genep, 1996, s. 17).

Dále lze, dle Gennepa, rozčlenit přechodové rituály do těchto kategorií: rituály odluky, rituály pomezí a rituály sloučení. Rituálem odluky se myslí například pohřební obřad, rituálem pomezím mohou být principiálně adopce či zásnuby, příkladem slučovacího rituálu je svatební obřad (Van Genep, 1996, s. 13). Kompletní schéma přechodových rituálů lze ještě doplnit o typologii tří druhů rituálů: preliminárních (odloučení), prahových (pomezích) a postliminárních (sloučení) (Van Genep, 1996, s. 12).

4 Vlastní analýza díla *Dva divoši*

4.1 Kompozice díla

Dílo *Dva divoši* lze vnímat jako pomezí. Na jedné straně se jedná o román s autobiografickými prvky. Hlavní postava díla, Yan, zakouší velice podobný osud jako E. T. Seton v průběhu svého osobnostního zrání. Knihu lze ale rovněž považovat za praktický edukační materiál – ilustrovanou příručku. Obě roviny však nejsou striktně odděleny a jsou systematicky propojeny v celém díle. Čtenář tak má možnost na základě příběhu sledovat dějovou linku a zároveň být v neustálém kontaktu s přísunem praktických informací z oblasti táboření, přežití v přírodě a dalších. Návody a instrukce k praktickým činnostem jsou vždy navíc doplněny o praktický komentář, neboť je v drtivé většině případů zkoušejí sami hrdinové díla. Vše je rovněž doplněno o praktické ilustrace a další obrazové návody. Tento koncept tendenčně vychází z potřeby nutnosti symbolického rámce během woodcrafterské výchovy, kdy je příběh pojítkem filozofie a praktické činnosti.

4.2 Význam příběhu a jeho symbolického rámce

Jak již je v této práci zmíněno výše, dílo *Dva divoši* je silně ovlivněno autobiografickými prvky. Dílo samotné je v počátku uvozeno Setonovým citátem: „*Protože jsem poznal trýzeň žízně, vykopal jsem studnu, aby z ní i jiní mohli pít*“ (Seton, 2006, s. 3). Onu zmíněnou trýzeň žízně lze v Setonově případě interpretovat jako nenaplněné horlivé tužby po vědění. Seton v díle poukazuje na nedostatečnou kvalitu rodinného prostředí, která jej bezprostředně ovlivňuje, a je proto odkázán na naplnění osobních tužeb v jiném socio-kulturním a výchovném prostředí. Svět tradiční konvenční morálky v rodičovském prostředí v Glenyanu je stavěn do protikladu vůči světu Sangeru a přilehlých lesů, kdy tento svět vytváří pro Yanův osobnostní růst podnětné edukační prostředí, velice podobné Setonovým currumpawským pláním a pobytu v Novém Mexiku.

Setonovou snahou je, jak již bylo naznačeno výše v jeho autorském výroku, nabídnout čtenářům možnosti poznání snazší cestou, aby nemuseli zakoušet podobný osud, jako autor sám, a byli tak dostatečně stimulováni.

4.2.1 Náboženské hledisko - otázka křesťanské víry

Motiv křesťanské víry se prolíná celým dílem. Čtenář *Dvou divochů* však může sledovat autorův skeptický náhled na křesťanskou ortodoxnost a nesmyslnost, které si vzájemně oponují. Postava Yana, vyrůstající v prostředí silné křesťanské dogmatiky, má tendence narážet na

problematická témata víry a zpochybňovat je. Svým chováním se tak nejen vymezuje vůči svému okolí (a fakticky se dostává na okraj společenského spektra), ale i vůči sociální roli syna oddaného životu naplněnému pouze důkazy křesťanské víry. Neschopnost zvládnutí těchto rolí a společenská tíživost problémů z tohoto konfliktu plynoucích eskaluje v konfliktech v domácím prostředí. Postava Yanovy matky je v díle příkladem exponentky extrémní křesťanské dogmatiky.

„Kdykoliv spatřila skupinu mladých lidí, kteří tančili, dováděli, hráli nějakou hru, nebo se dokonce srdečně smáli, přerušila je slovy: Děti, jste si jisty, že můžete žádat od Boha, aby vám takové chování požehnal? Což si myslíte, že bytosti s nesmrtelnou duší pro věčnou spásu mohou popustit uzdu takové lehkovážnosti? Obávám se, že hřešíte, a buďte si jisti, že vás váš hřích odhalí. Pamatujte si, že se budeme muset zodpovídat za každé plané slovo a skutek velkému soudci na nebesích i na zemi“ (Seton, 2006, s. 48).

Postava Yana oproti tomu fakticky vykazuje pravý opak. Protiví se mu zbožnost a nutnost neustálého odkazování se na Boží slovo. Smysl Boží existence vidí prakticky, tedy v přírodě, jakožto v ideálním Božím výtvoru. Přírodní zákonitosti, na rozdíl od lidských, považuje za logické a harmonické. Tato harmonie je pro Yana uklidněním a vysvobozením z nenáviděného školního a domácího prostředí. Matčina zbožnost je pro Yana odstrašujícím příkladem, který nechce následovat. Zbožnost ve smyslu plnění povinností vnímá jako zbytečnou a nepřiměřenou.

Seton nepopírá Boží existenci, nicméně se staví do silné opozice proti tzv. „chorobné zbožnosti“, která je v jeho očích koliduje s ideálem skutečně osobnostně vyzrálého jedince: *„Byla to chorobně nábožná žena. Její řeč se hemžila citáty z Písma. Měla jich obrovskou zásobu - vlastně je znala všechny; a používala jich při všech možných i nemožných příležitostech s omračující dovedností“ (Seton, 2006, s. 48).* Matčina interpretace křesťanství není v souladu s Yanovým pojetím náboženské zkušenosti, což často vede ke sporu mezi rodičem a dítětem. Potomek se pak čím dál tím více od tohoto světonázoru distancuje, zvláště ve chvíli, kdy je k ortodoxní zbožnosti nucen a nesouhlasí s ní.

„Dlouho mlčel, pak řekl: „Maminko! Ráda hovoříš o své bibli. Říká ti věci, které toužíš poznat, které se ráda učíš. Byla bys nešťastná, kdyby prošel den a ty sis nepročetla pár kapitol. Jsi tak založená od přírody, bůh tě takovou udělal. Já jsem musel číst bibli po celý život. Každý den přečtu jednu kapitolu, ale nedělám to rád. Čtu to, protože musím. Neříká mi to nic, co bych chtěl vědět. Neučí mě to milovat boha, což je, jak říkáš, jediné potřebné. Ale chodím do lesů a každý pták a květina, které spatřím, mi pronikají až do srdce něčím, nevím, co to je; ale miluji je z celého srdce a budí ve mně dojem modlitby, kdežto tvá bible tak nepůsobí. Jsou mou bibli.“

Jsem tak založen. Bůh mě takovým udělal.“ Pak už matka mlčela, ale Yan viděl, že se za něho modlí jako za ztracenou duši“ (Seton, 2006, s. 48–49).

Yanův mladší bratr Alner je, na rozdíl od matky, jedincem, který využívá křesťanskou víru pouze jako prostředek k naplnění vlastních tužeb. Alner je autorem kritizován pro většinovou účelovost svého chování: *„Jeho hlavním životním cílem bylo vypadat elegantně. Jednou ohromil matku naprosto upřímným přáním, které vložil do své dětské modlitbičky: „Prosím tě, pane bože, ať jsem úžasný švihák pro větší slávu Ježíše Krista.“ Jeho slabůstkou byla marnivost a jeho hříchem lenost. Lichotkami se dal přemluvit k čemukoliv, co neznamenal námahu. Strašně toužil po slávě. Sžírala ho touha, aby si na něho lidé s obdivem ukazovali jako na člověka proslulého tím nebo oním - na důvodu proslulosti nezáleželo, jen když bude středem pozornosti. Ale nikdy ho ani v nejmenším nenapadlo, aby se pro to namáhal“ (Seton, 2006, s. 11).*

Další zásadní postavou díla je Sam Raften. Seton na jeho příkladu ukazuje, jak může být člověk formován, pokud zůstává v těsném kontaktu s přírodou a je plnohodnotným členem fungující rodiny. Sam se stává pro Yana pojítkem mezi jeho dosavadním životem a životem v malebném přírodním prostředí. Ačkoli je fyzicky vyspělejší a v přírodním prostředí zkušenější, nachází u Yana mnoho podnětů k inspiraci a stává se jeho nejlepším přítelem. I přes občasné „pošťuchování“ se chlapci vzájemně respektují a ve velké míře inspirují.

Autor *Dvou divochů* zmiňuje i konflikty mezi různými sociálními skupinami, které se liší vyznáváním určitého směru křesťanství, jedná se zejména o konflikt katolíků a protestantů, což nejlépe čtenář vidí na příkladu irských přistěhovalců v Sangeru a jejich vzájemné řevnivosti. Samotné spory nevedou k vypjatým situacím, jsou ale častou součástí komentářů mnoha postav díla.

4.2.2 Psychologicko-pedagogická rovina zrání a prožívání v konkrétních typech sociálního prostředí

Seton ve *Dvou Divoších* demonstruje výsledky působení dvou odlišných typů sociálního prostředí v procesu Yanova zrání. Tyto dva typy prostředí autor staví do vzájemné opozice a na konkrétních příkladech ukazuje výsledky jejich působení. Lidský jedinec, na kterého dlouhodobě působí podnětné pedagogicko-psychologické prostředí, je schopen obstát ve společnosti jako její plnohodnotná součást, která na jejím kladném utváření aktivně participuje.

4.2.3 Yanovo prožívání v domácím a školním prostředí a jeho dopady na zrání osobnosti

V počátečních kapitolách knihy je Yan vychováván v nedostatečně podnětném prostředí. Matka ani otec mu nejsou schopni poskytnout vřelou citovou vazbu, která by sloužila jako základní pilíř kladného emočního zrání, a Yan je proto nucen tuto vazbu vyhledávat u jiných osob a v jiném prostředí. Seton popisuje Yanovo vnímání na příkladu nedostatečné kognitivní stimulace.

„Měl vůbec rád knihy, ale nejbližší mu byly knihy o přírodních vědách a indiánských zvycích a zkušenostech. Neměl jich však mnoho - tehdy bylo takových knih velmi málo a ve veřejné knihovně byly zastoupeny velmi chudě. „Lloydovy skandinávské lovy“, „Grayova botanika“ a několik románů Fenimora Coopera, to bylo všechno, a Yan k nim přilnul z celého srdce. Byl to plachý hoch, většinou poslušný, ale nerozumný příkaz, aby se vzdal toho, s čím tak rostl, ho jen přiměl k neposlušnosti - změnilo to hodného chlapce v neposlušného. Příliš se otec bál, než aby zjevně neposlechl, ale vykrádal se při každé příležitosti do polí a lesů a každý nově objevený pták nebo rostlina ho neobyčejně uchvacovali, radostně a bolestně zároveň - bolestně proto, že nedovedl ptáka nebo rostlinu pojmenovat ani neměl možnost zjistit, co to je“ (Seton, 2006, s. 4).

Nově nabyté vjemy v zájmové oblasti tak nejsou zdrojem plného uspokojení, neboť narážejí na dvojí problém: Yanovi se nedostává dostatečné podpory k tomu, aby mohl tyto potřeby uspokojit, a zároveň se setkává s nepochopením referenční vrstevnické skupiny a domácího sociálního prostředí.

Všichni jeho spolužáci říkali, že mají jaro „rádi“, některá děvčata dokonce prohlašovala, že „hrozně milují“ jaro, ale nemohli porozumět blouznivému lesku, který zaplál Yanovi v očích, když jaro opravdu přišlo, jeho rozpáleným tvářím, těžkému dechu, neúnavné touze něco dělat, jeho vzteku a zábleskům vzpoury proti školnímu omezování, záplavě neklidné energie, krvežíznivosti v žilách, nutkání utéci, utéci na sever, když se známky jara břeškně ohlašovaly všem jeho smyslům“ (Seton, 2006, s. 8).

Tyto popisy Yanova prožívání můžeme považovat za stav deprivace dle definice odborné literatury: *„Deprivace je stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických i psychických, není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu. Deprivační zkušenost patří k nejzávažnějším zátěžovým vlivům; může nepříznivě ovlivnit psychiku jedince, resp. jeho vývoj vůbec“ (Vágnerová, 1996, s. 36).* Nedostatečná intelektuální stimulace a pocit deprivace vrcholí v momentě, kdy je pro karikaturní urážku ředitele školy zbit a parta tuláků mu zničí jednu z jeho silných citových opor, vlastnoručně

postavenou chatu. Seton zde na příkladu chlapce ukazuje, že proces zrání v takovém prostředí může vést jak k negativním procesům psychického zrání jedince, tak i k negativnímu fyziologickému vývoji, a tudíž k aktuálnímu špatnému zdravotnímu stavu. Je však možné ovlivnit tyto negativní tendence, pakliže ze strany rodičů, tedy doposud vztahově nevřelých blízkých osob, dojde k obnovení kladné citové vazby.

„Yan hubl a hladověl v srdci téměř do vánoc; pak se zhroutil. Ošetřovala ho ve dne v noci; plnila jeho přání, starala se o jeho pohodlí, jak nejlépe dovedla. Modlila se u jeho lůžka a často prosila boha, aby jí odpustil, že Yana tak dlouho zanedbávala. Yan poprvé okusil mateřské lásky. Nikdo nevěděl, proč o něho tak dlouho nedbala. Prostě jen chybovala, ale teď si uvědomila jeho skvělé nadání a vyhraněné, vážné životní zaměření, které už mělo svůj cíl. „Má pokročilou tuberkulózu,“ řekl lékař. „Nebude žít déle než měsíc nebo dva.“ „Musí žít!“ vzlykala matka, v které se probudilo svědomí. „Musí žít - ó bože, musí žít!“ Učinila všechno, co dokázala náhle probuzená mateřská láska. Zkušený lékař dělal, co mohl, ale Yana zachránila matka“ (Seton, 2006, s. 44).

Yanovo zdraví tak zachránila matka a Yan má opět možnost zakusit přímou a nekomplikovanou citovou vazbu. Církev dávala až do tohoto momentu jednostrannou zpětnou vazbu a matka byla v podstatě vedena ke skrývání vlastních pocitů. Najednou se však matka dostává sama se sebou do konfliktu. Mateřský cit je silnější, než nutnost modlení. Pud záchrany vlastního potomka je u matky natolik silný, že ji motivuje k projevu fyzické lásky a projevu náklonnosti k Yanovi. Jedná se zde o projev konfliktu vlastního vědomí: nature versus nurture. Avšak v momentě, kdy je nebezpečí zažehnáno, nutnost fyzického projevu lásky není tak velká a matka se opět chová stejně jako předtím. Životní filozofická orientace Yana a matky se tak provždy stávají neslučitelnými.

4.3 Yanovo prožívání v prostředí „Nového domova“ a jeho dopady

Ve světle pozdějšího Yanova osobnostního vývoje se jeví změna domácího prostředí jako velice prospěšný krok, což autor předznamenává samotným názvem kapitoly „Nový domov“ a tím akcentuje důležitost působení domácího prostředí na jedince v pozitivním slova smyslu. Podnětnost prostředí je zde dána několika faktory. Manželé Raftenovi zde v průběhu postupného prohlubování vzájemného vztahu s Yanem nahrazují jeho původní disfunkční vztahy s rodiči emočně vřelými vazbami. Jak se v následujících kapitolách díla ukazuje, tak neporušenost základní citové vazby k rodiči je jedním z klíčových prvků v procesu zrání osobnosti. Hlavní hrdina díla si tuto vazbu postupně nahrazuje u Raftenových, kteří se mu nadto stávají osobními patrony a mentory a fakticky jej přijímají jako vlastního potomka. U paní Raftenové Yan poprvé

zakusí pocit nekomplikované mateřské lásky, kterou dokáže matka fyzicky projevit. Paní Raftenová je vyobrazena jako poctivá hospodyně, která je svému muži rovnocenným a oddaným partnerem a je rodinou plně respektována. Projevuje Yanovi veškerou možnou podporu a je mu oporou při prvních těžkých chvílích Yanova pobytu v novém prostředí. Pan Raften je sice mimo domácí prostředí považován za tvrdého a chladnokrevného obchodníka, který dokáže být nesmlouvavý vůči prohřeškům či nevědomostem svého okolí. Avšak na druhé straně je to rovněž milující otec v rodině, který si dokáže hrát s dětmi a být jim oporou při jejich činnostech. Pro Sama Raftena a Yana je otec Raften člověkem, který dokáže oba chlapce podpořit v jejich zájmové činnosti a iniciativně s nimi spolupracovat při jejich přírodních aktivitách, pokud oba chlapci splní předepsanou práci na statku. Raften rovněž neskrývá city v momentě, kdy je hrdý na oba chlapce pro jejich indiánské úspěchy. V rodině panují velice harmonické vztahy, kdy nikdo není nucen skrývat své pocity a dostává se mu spravedlivého zacházení. Seton zde vyzdvihuje motiv sourozenecké lásky v postavě malé Minnie, která dokáže ve vyhrocených chvílích usmířit obě strany sváru.

Na rozdíl od obyvatel Yanova původního domova, sangerští obyvatelé nahlíží přírodu a indiánské tradice s respektem a považují je za přirozenou součást jejich života. Zbožnost zde není vynucována. Boží řád a existenci si obyvatelé Sangeru promítají do harmonické rodiny a přírody. Příroda a její veškeré součásti jsou vysoce ceněny jako zdroje obživy i jako prostředí, které je nutné chránit před poškozením. Zcela specifickou roli v rámci vztahu k přírodě zastává postava Caleba Clarka, kterému se věnují v jiné části práce.

4.4 Úloha přírody v rámci díla skrze rámeček woodcrafterských zásad

Hrdinové knihy - Sam a Yan se v průběhu děje knihy dostávají do stále těsnějšího sepětí s přírodním prostředím a učí se rozpoznávat některé jeho zákonitosti. Toto prostředí se jeví jako absolutně přirozené a v každém životním aspektu podléhající logickým zákonitostem, a skýtá tak značné výhody pro pozitivní osobnostní růst jedince.

Roli pojítka mezi životem chlapců a přirozeným prostředím sehrává několik faktorů, které jsou podobné hlavním woodcrafterským zásadám. Tyto zásady jsou:

1) „*Hnutí lesní moudrosti má sloužit ozdravění a osvěžení člověka*“ (Kupka, 2018). Tuto zásadu naplňují chlapci v rámci osobnostního psychického a fyziologického růstu. Všichni dětští a dospívající hrdinové knihy jsou členy společenství - indiánského kmene, jehož primárním posláním je zejména osobnostní růst jedince zábavnou formou a přiblížení sebe sama vzoru dokonalého muže - indiána. Yan v přírodním prostředí nalézá sebe sama, nalézá vlastní identitu, která není zatížená strachem z neúspěchu.

2) „*Táborový život: táboření je prostý život omezený na skutečné potřeby a zároveň vyvrcholení pobytu v přírodě. Táboření může být nejen příjemným osvěžením, ale i spásou pro těla a duše vyčerpané shonem přepracovaného světa*“ (Kupka, 2018).

V první části knihy nazvané „Yan z Glenyanu“ Yan využívá způsob primitivního táboření jako útěku od emočně nevřelého prostředí a nalézá zde zejména možnost seberealizace. Yan zde zejména oceňuje stálost prostředí a možnost projevit se přirozeně bez sociálních sankcí očekávaných zejména ve škole a doma: „*Tak si nechával údolí pro sebe a měl je čím dál tím radši. Občas pohlédl vzhůru mezi husté koruny tsug - kanadských jedlí, skvrny zelených lip nebo propletené listí ořešáku a říkal si: „To je moje, moje.“ Nebo sedával u některé tůňky na čirém potoce a hleděl na bělice rychlé jako šíp a opakoval: „Vy všichni mi patříte, jste moji. Nikdo vám nikdy neublíží, nikdo vás odtud nevyžene*“ (Seton, 2006, s. 23). V druhých dvou částech díla „Sanger a Sam“ a „V lese“ už mají postupně hrdinové díla možnost tábořit samostatně po delší dobu. Seton reflektuje zejména snahu chlapců o překonávání vlastních fyzických i psychických limitů, která je zároveň silnou motivací pro pokračování v tábornické činnosti. Praktická fyzická tábornická činnost je zde vyzdvihována a vysoce ceněna jako kladná společenská hodnota. Nejedná se v tomto případě jen o tábornické prostředí, ale i o prostředí Sangeru, kde jsou obyvatelé stratifikováni dle vlastní manuální zručnosti při práci s nástroji a v hospodaření na usedlostech. Chlapci z kmene sangerských indiánů se díky těsnému kontaktu s přírodou stávají silnějšími a lepšími jedinci. Dokáží si poradit v mnohých situacích a získávají pocit jistoty z vlastních činů.

3) „*Samospráva za vedení dospělých: Snad nikde nemá každý člen tolik možností podílet se na společných věcech rodu, kmene i organizace jako ve woodcraftu*“ (Kupka, 2018). Manželé Raftenovi poskytují oběma chlapcům materiální zabezpečení a sehrávají důležitou roli průvodců. Seton zde ukazuje silný kontrast mezi Yanovým původním domovem a prostředím v Sangeru. Hlavní hrdinové Yan a Sam respektují autoritu Raftenových, kterou oba vnímají přirozeně, nikoliv vynuceně, neboť je založena na respektu ke zkušenostem a znalostem. V Yanově původním domově se jedná o autoritu vynucenou z pozice silnějšího jedince, často doprovázenou psychickým a fyzickým nátlakem, což Yana vybízí k neposlušnosti.

Zcela zásadní roli zde sehrává Caleb Clark, který ztělesňuje ideál zkušeného woodcrafterského činovníka - vedoucího kolektivu. Tento muž poskytuje nejen základní „tábornické vzdělání“, ale také chlapcům předává cenné prakticky nabyté zkušenosti, které zároveň doplňuje o vlastní světonázor, zejména pak v otázkách etiky a morálky, která je fakticky totožná s woodcrafterskými ideály. E. T. Seton Calebovým názorům věnuje samostatnou kapitolu díla nazvanou „Calebova filozofie“. Clark vychází z indiánských tradic i z teorie

křesťanského milosrdenství: „*Od té doby říkám: Když už musíš chytat do pasti, použij takové, která hned zabije nebo která lapí zvíře živé, tu nebo onu; žádné mrzačení a několikadenní týrání. Povídám, tahle nová železa na vydry, co je chytanou těmi železnými chvaty, by měla být zákonem zakázána; to je nelidské*“ (Seton, 2006, s. 218).

4) „*Kouzlo táborového ohně: Oheň umožnil obrovský pokrok ve vývoji lidstva. Pro nás je sezení v kruhu kolem táborového ohně silným zážitkem, který spojuje všechny přítomné trvalým svazkem kamarádství a přátelství*“ (Kupka, 2018).

Rovněž Sangerští indiáni vnímají oheň jako důležitý prvek v rámci táboření, který má pro ně posvátný charakter. Umění správně rozdělat oheň dle indiánských tradic je vrstevníky vysoce hodnocená dovednost. Pobyt u otevřeného ohně se prolíná dílem velice často a slouží k mnohým účelům. Z praktického hlediska jej postavy příběhu nejvíce vnímají jako prostředek k obživě a přežití, zároveň ale také jako prostředek komunikace (oheň signální a jeho varianty). Z hlediska posvátnosti je oheň kulisou i prostředkem pro různé rituály, porady a posezení. Seton záměrně akcentuje kruhové uspořádání sezení okolo ohně. Kruh používá jako symbol uzavřenosti, celistvosti a dokonalosti. Z hlediska psychologického se jeví kruh jako ideální útvar pro lidské společenství, kdy všichni stojící či sedící mají stejné možnosti zrakového pole a vidí tak rovnoměrně na ostatní členy uskupení.

5) „*Výchovné prostředky v duchu lesní moudrosti: Plnění činů rozvíjí všestrannost woodcraftera. Nejedná se zde o učinnost, ale o souhrn všech dobrých vlastností – sílu, mrštnost, důvtip, šikovnost... plnění Mistrovství pak vede k získání důkladných znalostí ve zvoleném oboru. Na rozdíl od zkoušek, které se plní v mnoha jiných organizacích, má woodcrafter možnost vybrat si sám zkoušky, které mu nejlépe vyhovují a v nichž může nejlépe splnit cíle, které si sám stanoví. V tom je obrovská přednost Setonova systému orlích per*“ (Kupka, 2018).

Každý z kolektivu Sangerských indiánů se snaží získat tzv. „orlí pera“, která symbolizují dosažení určitých výzev či zkoušek. Prvotně tyto zkoušky představuje chlapcům Caleb a později již jednotlivé příležitosti pro získání nových per vytvářejí chlapci sami. Jedná se většinou o náročné úkoly, které jsou chlapcům maximálně přizpůsobeny s ohledem na jejich věk a schopnosti. Získání daného pera za splnění výzvy je otázkou osobní hrdosti každého člena kmene. Dle počtu vyplněných výzev a získání per člena plyne přirozená autorita v rámci kolektivu. Často jsou tyto výzvy plněny pomocí různých her a aktivit s jasným a měřitelným cílem.

6) „*Pocty podle stanovených měřítek: v našich zkouškách se nikdo nesnaží porazit ostatní, ale každý se snaží povznést sám sebe. Každý, kdo splní stanovený počet poct, může se stát například Sagamorem. Tento stupeň mu není odepřen jen proto, že někdo jiný je silnější než*

on“ (Kupka, 2018). Ve kmeni Sangerských indiánů užívají všichni jeho členové indiánská jména, která jsou odrazem jejich schopností nebo dovedností. Každé takové jméno je odrazem osobní hrdosti jednotlivých členů. Otevřenost prostředí k různým úrovním lidských zkušeností je přitažlivou zejména pro Yana, který v domácím prostředí takovéto jednání nezažíval.

7) *„Osobní vyznamenání za osobní výkony: Touha po slávě je nejsilnější motivací u primitivního člověka. Vyspělý člověk by měl mít nějaký vyšší princip. Naše udílení orlích per a titulů není odměnou za vykonané činy, ale jejich uznáním. Člověk nachází ve svých činech vnitřní uspokojení, ale potřebuje i spravedlivé uznání. Podstatou získávání a „hromadění“ počt není tedy ozdobení šerpy hezkými malými pery, ale další získávání a rozšiřování znalostí každého woodcraftera. Setonova povídka „Stoupání na horu“ nejlépe vyjadřuje smysl této zásady“* (Kupka, 2018).

Nejvíce oceňovanou vlastností u indiánů je, dle Caleba Clarka, statečnost. Zkouškou statečnosti projde hlavní hrdina, když se mu povede přinést předem smluvený předmět od hrobu mrtvého vojáka, a je za to náležitě odměněn perem „Grand coup“ (Seton, 2006, s. 240–246). V tuto chvíli nastává rovněž velice důležitý okamžik pro Yanovo osobnostní zrání, neboť se jej Caleb Clark ujímá jakožto osobní mentor. Yan se stává silnějším jedincem, který nemá strach z neúspěchu. Vypěstuje si zdravé sebevědomí a okolí dokáže ocenit jeho snahu.

8) *„Ideální hrdina: Naše činnost je často inspirována Indiány nebo jinými přírodními národy. Není to proto, že bychom chtěli utéct od skutečnosti života v civilizaci, ale proto, že čistý, mužný a statečný vzor Indiána je dobrou inspirací pro naši činnost a pomáhá nám naplnit poslední z devíti zásad.“*

Jak již bylo v této práci zmíněno, Seton ve *Dvou divoších* vychází ze zkušenosti osobních setkání s konkrétními indiány. Ideál všestranného muže - indiánského lovce, který je schopen přizpůsobit se jakékoliv situaci a přežít v přírodě pouze s primitivními nástroji, je chlapci vyzdvihován a oba dva se snaží tomuto ideálu přiblížit. Myšlenku přiblížení sebe sama indiánskému ideálu jako první vysloví Yan: *„Ale co to povídáš?“* *rozohnil se Yan. „Bílý lovec nedovede sledovat stopu mokasínu na tvrdé žulové skále. Bílý lovec nedokáže jít do lesa jenom s nožem a udělat si všecko, co potřebuje. Bílý lovec přece nedovede lovit lukem a šípy a nedovede chytat zvěř do pasti. A ještě se nenašel běloch, který by si uměl udělat kánoi z březové kůry.“* Pak Yan změněným tónem pokračoval: *„Ale poslouvej, Same, chceme být přece nejlepším typem lovců, abychom byli připraveni, až půjdeme na Západ. Buďme Indiány a dělejme všecko jako Indiáni“* (Seton, 2006, s. 61).

9) „*Malebnost ve všem: To je velmi důležitá zásada. Malebnost působí na podvědomé složky osobnosti a rozvíjí citové vnímání světa. Proto využíváme všemožně kouzla titulů, pestrých šerp, krásných obřadů, kmenových zvyků, tanců a písní*“ (Kupka, 2018).

Autor *Dvou divochů* zdůrazňuje podstatnou roli indiánského symbolického rámce, který ovlivňuje téměř veškerou činnost chlapců. Přitažlivost malebného indiánského prostředí je pro chlapce klíčovým pojítkem s pobytem v přírodě. Kouzlo indiánských tanců uchvátilo i hlavního hrdinu knihy: „*Caleb je naučil krátký indiánský válečný zpěv a oni tančili dokola, jak Caleb tloukl na buben a zpíval, až se zdálo, že se v nich opět probudily divošské pudy. Ale nejvíce ze všech to působilo na Yana. Když poskakoval dokola, jako by na to reagovalo celé jeho založení; cítil se sám součástí toho tance. Bylo to v něm; tanec ho uchvacoval až do hloubi duše a krev se mu jásavě rozproudila. Rád by se byl vzdal všech „slavných úspěchů“ bílé rasy, aby mohl žít s pocitem, který v něm vyvolal ten indiánský buben*“ (Seton, 2009, s. 189).

Seton v knize několikrát poukazuje na fakt, že je nutné vždy pečlivě zkoumat, zda dříve získané informace, zejména empiricky ověřitelná fakta, nebyly v průběhu života změněny nebo jinak upřesněny. V takovém případě je pak nutné tyto informace přehodnotit a podrobit je novému zkoumání k dosažení kýžené dokonalosti. Spisovatel sám napadá několik jiných autorů kvůli faktickým nepřesnostem v jejich dílech, jako například v této situaci: „*Trvalo pět let, než se zcela přesvědčil, že text knihy je nejbezpečnější tlach, jaký byl kdy podstrčen netečné veřejnosti. Nicméně měla kniha několik užitečných věcí; předně seznam jmen ptáků; za druhé asi třicet hanebných parodií Audubonových a Wilsonových obrázků ptáků*“ (Seton, 2006, s. 6).

5 Analýza přechodových rituálů v díle *Dva divoši*

Pakliže vycházíme z teorií a klasifikací přechodových rituálů v díle Arthura van Gennepa *Přechodové rituály*, můžeme v díle *Dva divoši* vnímat dvě roviny přechodových rituálů. Za rovinu první lze pokládat jednotlivé rituály indiánské a rituály americké společnosti v době odpovídající časovému zařazení obsahu díla. Rovinou druhou lze rozumět znázornění osobnostního zrání hlavních hrdinů *Dvou Divochů* a jejich způsob návratu k přírodě. U první roviny pro velké množství příkladů vyberu pouze některé zástupné, u roviny druhé se zaměřím zejména na analýzu přechodu u hlavního hrdiny knihy - Yana.

5.1 Rituály sangerských obyvatel a rituály indiánské

Jak již bylo uvedeno výše, přechodových rituálů lze klasifikovat ve kterékoliv civilizaci velké množství, neboť v průběhu života lidského jedince dochází k neustálým interakcím mezi dvěma světy, označenými Arthurem van Gennepem jako posvátný a profánní, nicméně však záleží na míře civilizovanosti dané civilizace.

Ve vesnici Sanger, ve kterém pobývá Yan, ústřední postava knihy *Dva divoši*, je udržován následující zvyk přinášení pohřebních destiček do obydlí pozůstalých: „*Na stěnách visely v hrozně laciných rámech destičky z rakví zesnulých členů rodiny. V Sangeru bylo zvykem uctívat mrtvé tím, že se z pohřbu přinesla destička se jménem zesnulého a zarámovali ji na černém pozadí spolu s domněle vhodným úryvkem z Písma. Celkové ovzduší pokoje bylo zatuchlé a nábožné, protože se otvíral pouze v neděli nebo při farářově návštěvě, což znamenalo dočasně také jakousi zvláštní neděli, a obě okénka zůstávala vždy zavřená, ucpaná a přikrytá zelenými papírovými roletami a bavlněnými záclonami. Pokoj byl v domě něčím výjimečným - jakýmsi pokojem rodinných strašidel, komnatou hrůzy, kterou obyvatelé navštěvovali jen jednou týdně*“ (Seton, 2006, s. 57–58).

Na tomto rituálu lze znatelně vysledovat přechod od světa profánního ke světu posvátnému. Přinesením destičky a jejím zarámováním příbuzní definitivně potvrzují přechod zesnulého ze světa živých na svět zemřelých. Přiřazení citátu z písma je prvkem atributivním – zemřelému je skupinou pozůstalých vybrán úryvek písma jakožto symbol continuity mezi světem živých a mrtvých, zároveň je tento úryvek rovněž symbolem přechodu jakožto jasné vymezující označení neživého jedince.

U indiánských národů je společenská stratifikace, vzhledem k jejich nižší míře civilizovanosti, rozvinutější nežli u civilizace americké (ve *Dvou divoších* popisované jako „bělošské“). Přechod mezi jednou a druhou vrstvou, či jedním a druhým světem je zde často

podmíněn splněním zkoušky. Splněním jejího zadání zkoušený dosahuje práva vstupu do jiné skupiny, přičemž velmi častým motivem takové zkoušky je překonání fyzických či psychických možností lidského jedince. U Yana, hlavního hrdiny *Dvou divochů* se jedná například o zkoušku odvahy u hrobu zpustlého vojáka, kterou, přes množství komplikací, nakonec splní. Jako přechodový rituál lze též klasifikovat volbu nového náčelníka kmene. Samotný přechod je doprovázen rituálem, při kterém jsou nejprve prezentovány úspěchy dosažené v dílčích zkouškách (dokládáné takzvanými „coupy“ – orlími pery), a následný přímý přechod je symbolizován oděním nového náčelníka do slavnostního roucha, čímž se stává ve skupině privilegovanou osobou.

5.2 Osobnostní zrání hlavních hrdinů *Dvou divochů*

Seton ve svém díle *Dva divoši* prostřednictvím hlavních hrdinů knihy poukazuje na jejich osobnostní fyzický a psychický rozvoj. Rozvoj osobnostních kvalit se významnou měrou odehrává v přírodě, která zde neslouží pouze jako kulisa, nýbrž je prostředím tendenčním a hojně hlavními hrdiny díla využívaným prostorem k pobytu a edukaci. Prvky a hodnoty indiánské kultury postupně formují hlavní hrdiny k přehodnocení filosofického náhledu na svět a chod společnosti, jejímiž jsou členy. Soudobá „bělošská“ civilizace, postavená na existenci institucí, je často stavěna jako negativní protiklad civilizace indiánské, která se řídí přírodním řádem.

Nejdetailněji popsany rozvoj osobnosti můžeme sledovat u postavy Yana. Proces jeho zrání je provázen četnými životními zkouškami, přičemž významným činitelem v tomto procesu je bující konflikt mezi domácím prostředím vštěpovanou konvenční křesťanskou morálkou a po svobodě toužícím „já“ jedince, který je neustále vystavován střetům obou světů a má tendenci inklinovat, navzdory stereotypům společnosti, k jiné – indiánské kultuře. Seton se na postavě Yana snaží dokázat, že působením podnětného prostředí je jedinec přechodu schopen. Podnětným prostředím však není pouze příroda, je to i okolí formující Yanovy postoje: významnou edukativní roli zde sehrávají postavy Caleba Clarka a Wiliama Raftena.

Přechod Yana samotného je potom potvrzen jednak přímým obřadem při volbě náčelníka a jednak vlastním sebeuvědoměním a formulováním postojů sebedůvěry: „*Ano! Vráť se domů – a bude dělat poslíčka nebo cokoli jiného, aby si vydělal na živobytí, avšak v době volna si vybuduje vlastní království. Cesta k němu možná povede skladištěm hokynářství, ale on necouvne. Bude se usilovně snažit, aby se stal přírodovědcem. Až získá potřebné znalosti, práce, která by mu vyhovovala, přijde sama, protože vše, co prožil v lese, mu ukázalo, že jeho jest království zvířat a ptáků a že má moc jim rozumět*“ (Seton, 2006, s. 319).

6 Woodcraft a skauting

Ernest Thompson Seton je jednou z osobností, která utváří světový trend návratu k přírodě a v podmínkách vycházejících z tradiční americké indiánské kultury pokládá základy výchovného systému pro mládež, který se jmenuje „woodcraft“. Zároveň však, paralelně se vznikajícím woodcraftem, vzniká ve Velké Británii podobný systém pro výchovu mládeže nazvaný „skauting“, a jeho hlavním tvůrcem a propagátorem je britský armádní důstojník Robert Baden-Powell, který se Setonem velmi inspiruje. Seton a Powell se postupem času stávají názorovými oponenty, avšak zároveň se mezi sebou inspirují různými pohledy na způsob výchovy mládeže (Svojsík, 1912, s. 1–30). Jedná se zejména o otázku pobytu v přírodě a praktické přírodní aktivity.

6.1 Historický kontext vzniku skautingu

Jde o výchovně vzdělávací systém, který pro potřeby výchovy mladých chlapců (a později i dívek) vytváří důstojník britské armády, sir Robert Baden-Powell, původně ve válečném prostředí. Závěr devatenáctého a počátek dvacátého století znamená pro britskou koloniální politiku období úspěšného rozmachu a územní expanze. Na územích v jižní Africe (zejména v oblasti dnešní Jihoafrické republiky) původně dominují takzvaní „Búrové“. Jsou to potomci prvních kolonizátorů původem z území dnešních zemí Belgie, Lucemburska, Nizozemí a Německa. Tito osadníci a zemědělci zde zakládají takzvané „búrské republiky“, tedy samostatně svrchované státy. Avšak postupně zvyšující se příliv britských kolonistů započal zvyšování třenic mezi přistěhovalci a již usazenými kolonisty, a to zvláště poté, co byla nalezena bohatá ložiska na búrských územích. V roce 1881 vypukla první búrská válka jako reakce na neúspěšný pokus o britskou anexi búrské republiky Transvaal, která pro Brity skončila drtivou porážkou. Druhá búrská válka vypukla v roce 1899 poté, co Búrové odmítli udělovat občanství a k němu příslušná práva britským přistěhovalcům. Britové v roce 1902, po kapitulaci Búrů, vítězí ve válce a definitivně si tak podmaňují území jižní Afriky. Britské vítězství je však uskutečněno za těžkých bojových ztrát britské armády a za cenu vytvoření koncentračních táborů a umístování drtivé většiny obyvatel búrského původu do těchto zařízení (Nerad, 2004, s. 1–200).

Zásadním momentem při etablování skautingu je bitva u jihoafrického Mafekingu. Toto město bylo významným strategickým britským krajinným bodem - vojenskou pevností s okolními usedlostmi. Powellovi byla, jakožto velícímu důstojníku armády, přidělena obrana Mafekingu před hrozícím búrským útokem, jehož přípravy ohlásila vedení britské armády

britská rozvědná služba. Dle informací o stavech búrské armády by Powell musel čelit značné přesile, a tak začíná urychleně cvičit místní chlapce, syny britských osadníků, v dovednostech tzv. "vojenských spojek". Chlapci se tak učí plížení, pozorování, schopnostem rychlého přesunu, výzvědných činností a týmové spolupráce. Kombinací činnosti těchto válečných chlapeckých spojek a systému matoucích opatření proti nepříteli nakonec dokázal Powell udržet pevnost po tři měsíce, a tím získat dostatek času pro posily britské armády, které byly předtím nuceny vzdorovat nepřízní počasí na moři (Powell, 2009, s. 1–15). Powell je za své činy při návratu do vlasti vyznamenán a na vlastní žádost, za účelem vybudování výchovné organizace pro mladé chlapce, je propuštěn z armády. Příznivému vývoji v otázce budování nové organizace rovněž nahrává Powellův statut národního hrdiny Britského impéria, kdy se po úspěšné vojenské činnosti v jižní Africe stává nejmladším brigádním generálem britské armády ve své době (Nerad, 2004, s. 180).

7 Porovnání výchovně-pedagogických koncepcí E. T. Setona a R. B. Powella

7.1 Setonův přístup

7.1.1 Setonova osobnost

„Tento americký spisovatel, malíř a lovec jest originál, jakých bychom poskrovnu našli u kteréhokoli národa světa. Již svými povídkami ze života zvířat, jež přeloženy byly téměř do všech světových jazyků, stal se světoznámým. Překvapující znalost přírody a zvířat, svérázné zajímavé líčení života jednotlivých ptáků a čtvernožců volně žijících, jež dle nahodilých znaků dovedl rozeznati od jich druhů a jejichž život sledoval od prvního výdechu až po smrt...“ (Svojsík, 1912). Těmito slovy Setona charakterizuje v roce 1912 jistý Antonín Benjamin Svojsík, později známý jako zakladatel českého skautingu.

V knize *Základové skautingu* od autora A. B. Svojsíka je Setonova schopnost motivace a získávání nových členů pro woodcrafterskou organizaci popsána příhodou, vyprávěnou Setonem na jedné z jeho přednášek při turné v Anglii. Seton údajně jednoho dne potkal na ulici chlapce, který se pokoušel přivázat na ohon živého psa provaz pro pouhé pobavení. Seton si byl vědom toho, že ho od tohoto počínání neodradí slovy o možnostech různých náboženských sankcí za provedený čin. Proto k chlapci přistoupil a poradil mu, že uzel, kterým váže provaz na psí ohon, není spolehlivý a mohl by se smeknout. Proto chlapci ukázal uzel, který nemohl sklouznout. Příběh Seton zakončil praktickou radou: *„Jste-li vůdcem, jenž své věci rozumí, uvážete dva uzly na provázku a současně jeden na hochovi, žádný z nich se nesesmekne a hoch můžete záhy vésti, kam se vám zlíbí“* (Svojsík, 1912, s. 10).

Jak již bylo zmíněno v této práci, Seton za ideál lidského snažení a bytí považuje dokonalou bytost – indiána, a to nejen pro fyzickou zdatnost, ale také pro filozofickou orientaci a celkovou malebnost ideálu samotného. Indián je Setonem považován za čestnou osobnost, která má citlivý vztah k přírodě, dokáže respektovat její zákonitosti a chránit ji před nadbytečným vykořisťováním. Rovněž veškeré indiánské rituály a symbolika jsou velice těsně spjaty s přírodou.

7.1.2 Základní prvky woodcraftu

Woodcraft se skládá z několika základních prvků, které mají v rámci tohoto směru páteřní funkci. Jsou to: Velký zákon a Devět hlavních zásad (popsány v této práci již v rámci analýzy díla *Dva Divoši*). Klíčové myšlenky obsažené v těchto prvcích lze najít v kapitole *Dvou Divochů*, nazvané „Calebova filosofie“.

Velký zákon se dělí celkem na čtyři části:

1. Buď čistý, silný a vždy ochraňuj přírodu.
2. Mluv pravdu, buď pokorný, hraj čistě podle pravidel.
3. Buď odvážný, mlčenlivý a poslouchej.
4. Buď laskavý, ochotně pomáhej, žij radostně.

(Kupka, 2018)

7.1.3 Vztah k vojenství

„Seton vysoce cení tělesná cvičení, zmíněnými cviky přispívá ke zlepšení branné schopnosti mládeže, ale stejně nepříznivě pohlíží na vojenské uniformy, jedná-li se o mládež“ (Svojsík, Novák, 1920, s. 15). Setonův pedagogický přístup vychází především ze zkušenosti s tradičními indiánskými kulturami. Hlavním motivem jeho výchovné metody je důraz na svobodu jedince a možnost projevu individuality člověka, což je v rozporu s organizovanou vojenskou činností. Ve *Dvou divoších* lze tuto skutečnost ilustrovat na příkladu plnění výzev – orlích per, kdy je každému členovi indiánského kmene určena výzva dostatečně náročná, avšak splnitelná přesně podle jeho fyzických i psychických možností.

Seton však zároveň v souladu s Powellem volí jako jednotící prvek oblečení stejné pro všechny členy hnutí, které však vychází z předobrazu indiánského oděvu. Při sdělování oficiálních informací využívá prostor okolo ohniště jako místa společného setkání, nikoliv oficiálního vojenského nástupu (Kupka, 2018). Sangerští indiáni si o mnohých věcech rozhodují sami, přičemž roli průvodců zastávají rodiče Raftenovi a Caleb Clark. Kromě role průvodců rovněž působí jako mentoři. Otec Raften je i přes svou přísnost chlapcům nápomocný při jejich tábornických aktivitách a poskytuje jim četné rady a materiální zázemí:

„Proč si nepostavíte opravdické týpí?“ „Nevíme jak a nemáme z čeho.“ „No tak, že jste se činili a nezanedbávali práci, můžete si vzít starou plachtu od vozu. Bratranec Bert by vám moh ukázat, jak se to dělá, jen kdyby tady byl. Snad to ví Caleb Clark,“ dodal a významně přimhouřil oko. „Tak se raději zeptejte jeho“ (Seton, 2006, s. 67).

Sám však, stejně jako ostatní mentoři, dává chlapcům maximální prostor, aby si danou činnost vyzkoušeli v co největší míře samostatně a bez dopomoci, pokud to není nutné. Dává jim tak prostor k seberealizaci a zároveň je vede k maximálně samostatnému chování.

7.1.4 Řízení kolektivu

Mikrokolektiv členů woodcrafterského hnutí prosazuje strategická rozhodnutí pomocí systému přímé demokracie. Na rozhodující moci participují zejména mladší členové kolektivu,

přičemž starší členové plní funkci rádců a nápomocných průvodců světem woodcraftera. Hierarchie zde není budována na základě funkce, kterou člen v mikrokolektivu či hnutí zastává, nýbrž jako výraz úcty před zkušeností a intelektem (Kupka, 2018).

Postava Sama Raftenaje ve *Dvou divoších* respektována pro svou velkou zručnost a praktické zkušenosti: „*Samovi nejlépe „seděla“, jak říkal, práce se sekyrou. Vynikal i v této zemi sekyry a mezi „Indiány“ byl ovšem hotovým divem. Yan mohl po celou půlhodinu mlátit do špalku, který se pokoušel rozštípnout, a nevedlo to k ničemu, až mu Sam řekl: „Yane, sekni přímo sem,“ nebo si od něho vzal sekyru a udělal to za něho; tu se po jednom klepnutí špalek rozletěl vedví“* (Seton, 2006, s. 229).

7.1.5 Vztah ke skautingu

V době institucionalizování skautské výchovy je Setonovi již jasné, že Powellův důraz na hierarchii a jasnost struktury organizace jsou pro masovou veřejnost lákavější, nežli liberální prostředí přímé demokracie pěstované v kmenech WoodcraftIndians. Avšak přesto Seton považuje myšlenku woodcraftu nadřazenou myšlence skautingu. Dle příručky *Boy Scoutsof America* dokonce woodcraft popisuje jako celkovou množinu různých zálesáckých činností, zabývajících se životem v přírodě, přičemž skauting staví do pozice pouhé dílčí části:

„*By nearly every process of logic we are led primarily to Woodcraft, that is. Woodcraft in its largest sense, meaning every accomplishment of an all-round Woodman: Riding, Hunting, Camper-craft, Scouting, Mountaineering, Indiancraft, Star-craft, Signalling, and Boating. To this we add all good Outdoor Athletics and Sports, including Sailing and Motoring, and Nature-Study, of which Wild Animal Photography is an important branch, but above all, Heroism“* (Seton, 1910, s. 3).

Seton sice skutečně vydává první skautskou oficiální příručku ve Spojených státech, nicméně již podtitul knihy sděluje, že se nejedná pouze o příručku o skautingu: „*(...) a handbook of Woodcraft, Scouting and Life-craft“* (Seton, 1910, s. 3).

7.2 Powellův přístup

7.2.1 Osobnost R. B. Powella

Bývalý místostarosta organizační odnože světového skautského hnutí v České republice – Junáka - Jiří Navrátil, v předmluvě k třetímu českému vydání Skautingu pro chlapce hodnotí Baden – Powellův systém následovně: „*B.P. nebyl studovaný psycholog, ale tohle vyhmátl. Choval se k chlapcům a pak i k děvčatům jako k osobám, partnerům a spoluhráčům. Avšak současně jim nijak nepodlézal, měl na ně také odpovídající nároky a poskytl každému možnost*

osvědčit se. Oni to vzali – a s nadšením. Okřídlená věta, že Baden-Powell objevil duši chlapce, platí“ (Navrátil, 2009, s. 3).

Při výběru myšlenek, které využívá pro svůj systém, Powell zužitkovává osobní cestovatelské a vojenské zkušenosti k syntéze informací získávaných od několika kultur, které během svých cest poznal. Za mravní vzor pokládá Powell svatého Jíří s atributy osobní cti, oddanosti, věrnosti a ryzího křesťanství, a svatého Františka z Asisi a jeho atributů laskavosti a kladného vztahu ke všem živým tvorům. Powell rovněž čerpá inspiraci z antické a římské filosofie, a zejména z ideálu calocagathie (Svojsík, 1912, s. 2–20). Zároveň však za lidské vzory hodné obdivu také považuje „opravdové muže v pravém smyslu slova“ – tedy ty, kteří dokáží „žít v džungli“. Powellovi imponuje na těchto mužích schopnost „brát životy do vlastních rukou a nasadit je bez váhání, kdyby tím mohli prospět své vlasti“ (Powell, 2009, s. 5). S ohledem na válečnou zkušenost a oblibu v „mužské opravdovosti“ začíná nazývat své svěřence „scouts“, tedy v českém překladu průzkumníky či zvědy.

7.2.2 Základní prvky skautingu

Klíčové prvky skautingu jsou tyto : Tři principy, Skautský zákon a Skautská výchovná metoda. Podobně, jako v případě woodcraftu, skautskou výchovu nelze realizovat, aniž by došlo ke kombinaci všech těchto prvků najednou.

Třemi principy se myslí: Povinnost k sobě, Povinnost k bližním a Povinnost k Bohu. Povinnost k Bohu lze, vzhledem k pozdějšímu celosvětovému rozšíření skautingu, interpretovat také jako vztah k hodnotám vyšším, než materiálním.

Skautský zákon se skládá z deseti bodů:

1. Na skautskou čest je možné se spolehnout
2. Skaut je loajální vůči královně, své zemi, svým vůdcům, svým rodičům, svým zaměstnavatelům a ostatním podřízeným.
3. Skaut je užitečný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta – bez ohledu na jeho národnost, třídní původ, nebo víru.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je přítelem zvířat.
7. Skaut uposlechne bez námitek nařízení rodičů, družinového rádce, či skautského vůdce.
8. Skaut se usmívá a při všech obtížích si hvízdá.
9. Skaut je hospodárný.

10. Skaut je čistý ve slovech, myšlenkách i skutecích.

(Powell, 2009, s. 8)

Skautská výchovná metoda je soubor osmi prvků, které se vzájemně doplňují: Skautský slib (přísaha služby vlasti, královně a ideálům), Učení se aktivní činností, Družinový systém (specifický způsob řízení kolektivu), Program osobního růstu, Symbolický rámeček, Pobyt v přírodě za účelem poznání a ochrany, Podpora mladých lidí a vzájemná spolupráce, Služba společnosti.

Myšlenku pobytu v přírodě a celkovou přírodní symboliku nachází Powell u Setona. Inspiruje se zejména jeho dílem *Birch-Bark Roll*. Zároveň u Setona nachází silnou inspiraci v podobě indiánských příběhů a vzoru silného jedince – indiána, který je schopen přežít v přírodě v primitivních podmínkách, kdy je odkázán pouze sám na sebe.

7.2.3 Vztah k vojenství

Powellův výchovně–výcvikový systém vychází především z vojenské zkušenosti, přičemž sám jeho autor klade důraz na důsledné plnění povinností a zachovávání loajality vůči autoritám. U autorit připouští možnost kritiky, avšak důsledně dbá na vykonávání svěřených úkolů a rozkazů: „*I v případě, že dostane rozkaz, který se mu nelíbí, musí se zachovat jako vojáci a námořníci anebo fotbalisti, kteří poslouchají kapitána svého mužstva, a vykonat jej, neboť je to jeho povinnost; a po jeho vykonání může přijít a vznést proti němu námitky. Avšak musí jej vykonat okamžitě. To je věc kázně*“ (Powell, 2009, s. 9). V tomto ohledu se Powell od Setona zásadním způsobem odlišuje. Seton, na rozdíl od Powella, vyzdvihuje zejména mentorskou a motivační roli woodcrafterského činovníka, spíše než funkci organizační a hierarchickou.

7.2.4 Řízení kolektivu

Skauting je systémem prosazujícím pevnou hierarchickou strukturu při řízení kolektivu. Řídící osoba kolektivu – vůdce skautského oddílu - má právo využít takzvaného „vůdcovského principu“, kdy zásadní strategická rozhodnutí (zejména v případě odchylování se od myšlenkových základů) může učinit vůdce samostatně bez možnosti provádět změny kolektivem (Tichavová a kol., 1998, s. 2–30).

7.2.5 Vztah k woodcraftu

Baden-Powell si woodcraftu váží jako dobrého inspirativního zdroje pro vytvoření koncepce skautingu. Nicméně sám se, narozdíl od Setona, ve své oficiální příručce ani slovem nezmiňuje o tom, že myšlenka pobytu v přírodě a zálesáckých dovedností je jím převzata od E. T. Setona. Powell roli kázně vyzdvihuje nad osobními názory a myšlenkami. Dlužno ovšem

řící, že skauting pro chlapce vznikl časově dříve a posloužil Setonovi při sestavování jeho vlastní skautské příručky (kde některé části vyhraňuje pro samotného Powella) a otevřeně přiznává, že jeho práce je kompilací poznatků.

7.3 Český skauting jako ojedinělá syntéza Setonova a Powellova přístupu

Systemy výchovy Powella a Setona byly natolik unikátní a atraktivní pro světovou veřejnost, že záhy po vzniku prvních skautských a woodcrafterských oddílů ve Spojeném království a na americkém kontinentě začaly rovněž vznikat oddíly v evropských i asijských státech. Profesor žižkovské reálky, Antonín Benjamin Svojsík, navštívil Velkou Británii i Spojené státy americké, aby se na vlastní oči přesvědčil o funkčnosti nově vznikající chlapecké organizace řídící se podle skautského systému. Svojsík si byl jist tím, že pokud by doslovně převedl Setonovu či Powellovu koncepci do českého prostředí, tak by neměla šanci na úspěch. Proto zvolil stejnou metodu jako Baden-Powell při budování skautingu a vytvořil kompilaci Setonových a Powellových myšlenek – český skauting, neboli junáctví. Zatímco světové skautské hnutí inklinuje spíše k myšlenkovému odkazu Baden-Powella, české skautské hnutí se hlásí k oběma autorům. Vzniká tak unikátní výchovný systém nemající obdoby v ostatních skautských národních hnutích. Historicky se český skauting promítá do života mnoha významných národních osobností (například Edvarda Beneše, Jiřího Wolкера a Tomáše Garrigua Masaryka) (Tichavová a kol., 1998, s. 2–30). Pro český skauting je pobyt v přírodě naprosto klíčovým prvkem. Dílo *Dva divoši* je vyhledávanou inspirací pro mnohé skautské činovníky, kdy na základě systému výzev – získávání orlích per - vznikají vlastní výzvy, typické pro český skauting (např. zkouška Tři orlí pera). Seton je v českém Junáku, narozdíl od jiných národních skautských organizací, vysoce ceněn pro unikátní filozofický přístup k životu v přírodě.

Závěr

Náplní této bakalářské práce je zkoumání tématu návratu k přírodě v díle Ernesta Thompsona Setona *Dva Divoši*. Teoretická část práce představuje Setonovu životní inspiraci a kulturně historický kontext vydání díla v rámci soudobé společnosti. Soudobý kulturně-historický kontext je v tomto ohledu Setonovou výhodou, neboť americká společnost v druhé polovině 19. a na začátku 20. století se vyznačuje překotným nárůstem industrializace a urbanizace sídelních ploch, což ústí ve zpětné úniky do přirozeného přírodního prostředí. Woodcraft, jakožto filosofický systém, je, na rozdíl od mnohdy církví prosazované dogmatické interpretace křesťanství, přijatelnější a přitažlivější pro soudobé generace mládeže a dospívajících.

Praktická část analyzuje dílo *Dva divoši*. První kapitola na základě typologie Arthura van Gennepa v díle *Přechodové rituály* nastiňuje základní typologii přechodových rituálů a definuje smysl jejich existence. Zvláštní pozornost je věnována životní situaci hlavních hrdinů díla, zejména pak Yana a Sama. Osobnostní zrání hlavních hrdinů je popsáno na základě konkrétních úryvků z knihy, a to vždy ve spojitosti s jednou z principiálních woodcrafterských zásad.

Dokud hlavní hrdina Yan vyrůstá v domácím a školním prostředí, roste jeho míra sociální a intelektuální deprivace. Yan hledá vlastní identitu a chybí mu pocit jistoty a bezpečí. Se změnou prostředí se však tato situace mění. Pobyt v přirozeném přírodním prostředí má blahodárný vliv na jeho sebevědomí, Yan je bezvýhradně přijímán novou rodinou a jako její člen a v kolektivů sangerských indiánů respektován pro své kvality. Příroda je pro něj místem naděje, kdy nalézá novou identitu a pocit životní harmonie. V novém svobodném prostředí není nucen skrývat vlastní city a žít pod tíhou extrémně interpretované věrouky.

Kvalitní pedagogické vedení, zobrazené v postavách manželů Raftenových a Caleba Clarka, je zdrojem kladné intelektuální stimulace. Analýzou přechodových rituálů v díle jsem se pokusil nastínit jejich význam pro hlavní hrdiny knihy a sangerské obyvatele. Yanovo zrání a dospívání je Setonem považované za dlouhodobý přechod od jedné fáze vývoje k druhé, přičemž je provázeno několika mezníky. Potvrzením a zároveň přechodem do další fáze jsou jednak indiánské „coupy“, jednak indiánská slavnost organizovaná Calebem Clarkem, kdy jsou Yanovi předány nové indiánské šaty. Při tomto rituálu Yan získává pocit zdravého sebevědomí, který předtím postrádal. Z nejistého chlapce se stává silný jedinec, který je vzorem a autoritou pro své okolí.

Závěrečná část práce charakterizuje společné rysy a odlišnosti dvou rozsáhle uplatňovaných výchovných směrů, které se navzájem inspirují – woodcraftu a skautingu. Seton, prostřednictvím svých děl, zcela zásadně ovlivňuje podobu obou. Ideální vzor indiána, dokonalé

lidské osobnosti, schopné přežít v přírodě a chránit ji, je důležitým prvkem pro oba směry je silnou inspirací pro zakladatele skautingu R. B. Powella. Skauting přejímá ze Setonových děl přírodní rituální prvky a mnohé poznatky o indiánských praktických dovednostech. Jako základní rozdíl se jeví způsob samotné organizace mládeže při uplatňování výchovy, kdy skautské hnutí je budováno jako jasný hierarchický celek inspirovaný armádními prvky, zatímco hnutí woodcrafterské je spíše méně formálního charakteru s větší mírou autonomie při řízení kolektivu. Český skauting je uveden jako světově ojedinělý příklad prolnutí obou směrů – svobodného a myšlenkově volnějšího woodcraftu a hierarchicky postaveného skautingu.

V rámci dalšího analyzování díla *Dva divoši* je možné zabývat se hlouběji recepcí tohoto díla v českých zemích, vzhledem k velice úzkému kontaktu mezi E. T. Setonem a woodcrafterskými organizacemi v Československu, a případně celkovým dopadem na rozvoj woodcrafterského myšlení u nás.

Summary

This thesis analyzes the theme of the returns to nature in Ernest Thompson Seton's work *The Two Little Savages*. I chose this topic because I am a member of the Czech Scouts organization Junák – český skaut – and there I have a position of the Scouts group leader.

The theoretical part of the thesis begins with a chapter about Seton's life experience. As the main source of information I use the publication of Seton's admirer, David L. Witt, *Ernest Thompson Seton, The Life and Legacy of an Artist and Conservationist*, as well as the information gained from the website of E. T. Seton institute.

Seton's life spiritual orientation and philosophical view of the world are formed by several important pieces of experience. Especially we have to mention the influence of home surroundings and behavioral patterns of his parents when Seton, as a teen-age student, is forced to face the intellectual and emotional depravity. As another important life experience can be considered Seton's stay in Manitoba. He meets the original Indian culture, philosophy and life in New Mexico. Currumpaw region presents him a wild-life natural sceneries and rules during his wolf-hunting time. In the course of time, as a known and respected illustrator, he founds a youngster organization named Woodcraft Indians and gives it an originally created philosophical and organizational system called Woodcraft. Those ideas lead Seton to connect his efforts with the fundamentally similar system called Scouting, but Seton ascertains that R. B. Powell's Scouting is rather different in some essential matters, factually in the organizational methods.

The development of the American society of the end of the 19th and the start of 20th centuries is affected by an expansion of the Industrial Revolution, which is closely related to an expansion of new means of transport and communication. The first scientific discoveries of new natural areas lead to the first state declared national parks and reservations, which goes hand in hand with nature-protecting legislation carried through by President Roosevelt. It is also important to mention the impact of newly-established new organizations providing youngsters new possibility how to spend more time in natural areas. The world is also confronted with a crisis of dogmatic Christian interpretation and forced to face a struggle between modern philosophical theories and traditional attitude.

The theoretical part is concluded by the chapter dedicated to the typology of the Rites of Passage. This theory is closely connected with the anthropologist Arthur van Gennep, who classifies the basic division and character of particular rites and determines key terms for this branch of studies. This type of rites is very important for the society itself because it serves as an evidence of the passage between two different social statuses.

The practical part is dedicated to the practical analysis of the novel *The Two Little Savages*. The work itself could be characterized as a semi-autobiographical novella and a practical woodcraft handbook with a set of illustrations at the same time. Owing to this combination of styles the author fully used the potentiality of the story plot as the means of woodcraft education.

Yan's life story in *The Two Little Savages* serves as an example of a gradual development and a maturation of a teen-age boy. This part of my thesis is divided into two subsequent chapters. The first one describes Yan's home and school life that does not bring him a real contentment and is affected by parental incomprehension. Nevertheless, Seton shows that hearty familial surroundings can change the situation, while man is accepted by the society. There is an important role of the natural environment that has a positive impact on Yan's personal advancement. The characters of Mr. and Mrs. Raften and Caleb Clark are factual embodiments of ideal Woodcraft leaders making a positive moral pattern for a pubescent individual. This kind and warm surroundings, unlike Yan's original home, gives him a chance to satisfy his intellectual and moral desires.

As Woodcraft is an inherent constituent of Seton's work, in the next part I choose always one representative extract from the text of the book to illustrate each of nine woodcraft principles. Seton's goal is a creation of ideal positive and negative behavioral patterns confronted by the woodcraft principles, nevertheless generally rooted in any natural and social environment.

With respect to the Rites of Passage there is a short analysis concerning *The Two Little Savages*. We can classify there examples of the original Indian and Christian rites that form the lives of Sanger Indians and the community of Sanger village. But as the most important Rite of Passage we have to mention the whole process of Yan's maturation while he improves his psychical and physical skills and gradually becomes a worthy person in the Indian and Sanger community. Seton puts emphasis on the importance of a respecting, hearty and well-organized environment that can educate and develop a mentally and physically healthy successful person.

Ernest Thompson Seton establishes his Woodcraft according to his original principles and methods. This system is based on semi-autonomous organizational units, while the role of the leader is more motivational and advisory. On the contrary another system created almost at the same historical period is rather different. Its founder Robert Baden-Powell focuses this system on British military tradition, therefore he uses military elements of the group communication and representation (musters, uniforms, strict systems of hierarchy). There is a key role of Seton's works (*Birch-Bark Roll and others*), that inspired Powell to integrate woodcraft, natural rituals

and philosophy into his system – Scouting. The Czech scouting is mentioned as an example of unique combination of independent Woodcraft and militant Scouting.

This topic of the Return to Nature could be subsequently developed and Seton's particular literary contributions in these issues could be analyzed. There is also a possibility to study and analyze the reception of Seton's Woodcraft-based novels in the Czech Republic.

Bibliografie

Primární literatura

- E. T. Seton Institute, 2013. Biography. *Etsetoninstitute.org* [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <http://etsetoninstitute.org/biography/>
- SETON, E. T., 1910. *The Boy Scoutsof America*. New York: Doubleday, Page and Company.
- SETON, E. T., 2006. *Dva divoši*. Praha: Computer Press. ISBN 8025108511.

Sekundární literatura

- BADEN-POWELL, R., 2009. *Skauting pro chlapce*. Praha: TDC.
- BRADBURY, M. a R. RULAND, 1997. *Od puritanismu k postmodernismu*. Praha: Mladá Fronta. ISBN 8020405860.
- FERBER, M., 2007. *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0521870429.
- HOLÁ, J. a J. ONDRYÁŠOVÁ, 1997. *English & American literature*. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 8072001558.
- KASPER, T. a D. KASPEROVÁ, 2008. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 9788024724294.
- KOŽEŠNÍK, J. a kol., 1980. *Ilustrovaný Encyklopedický slovník*. Praha: Acacemia.
- KUPKA, M., 2013. Devět hlavních zásad woodcraftu. *Woodcraft.cz* [online]. [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: https://www.woodcraft.cz/index.php?right=filozofie_9zasad&lan=cshttps://www.woodcraft.cz/index.php?right=filozofie_9zasad&lan=cs
- MARTINKOVÁ, L. a kol., 1996. *Sociální encykliky*. Praha: ZVON, České katolické vydavatelství a nakladatelství. ISBN 8071131547.
- MAUROIS, A., 1993. *Dějiny Anglie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-084-4.
- NERAD, F., 2004. *Búrská válka*. Praha: Aleš Skřivan ml. Orbis bellorum. ISBN 808649313x.
- PROCHÁZKA, M. a kol., 2011. *Lectures on AmericanLiterature*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619965.
- PROCHÁZKA, M. a Z. STŘÍBRNÝ, 2003. *Slovník spisovatelů*. Praha: Libri. ISBN 8072771310.

- Smithsonian Institute Archives, 2014. Stories from the Smithsonian. *Siarchives.si.edu* [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <https://siarchives.si.edu/history/featured-topics/stories/james-smithson-founder-smithsonian-institution>.
- SMOLÍK, V., 1911. *Encyklika J. S. Papeže Pia X Pascendi Dominici gregis o učení modernistův*. Praha: Dědictví sv. Prokopa.
- SOUKUP, V., 2004. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum. ISBN 8024603373.
- SVOJSÍK, A., 1912. *Základy Junáctví*. Praha: Dr. E. Grégr a syn.
- SVOJSÍK, A. a J. NOVÁK, 1920. *Základové skautingu*. Praha: Československá obec sokolská.
- THOREAU, H., D., 2011. *Walden aneb Život v lesích*. Praha: Odeon. ISBN 8020702784.
- TICHAVOVÁ, B. a kol., 1998. *Vůdcovská zkouška*. Praha: TDC. ISBN 9788086825816.
- TINDALL, B. G., 1996. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: NLN. ISBN 80-7106-088-7.
- VÁGNEROVÁ, M., 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- VAN GENNEP, A., 1997. *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 8071061786.
- WITT, D. L. a E. T. SETON, 2010. *Ernest Thompson Seton: the life and legacy of an artist and conservationist*. Layton, Utah: Gibbs Smith. ISBN 9781423603917.
- Yellowstone National Park, 2018. The Pre-Park Years, 1795-1871. *Yellowstone.net* [online]. 2018 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <https://yellowstone.net/history/timeline/the-pre-park-years-1795-1871>.